

ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ
ЈУГОСЛАВИЈА У КЊИГАМА
ИСТОРИОГРАФСКИМ АКАДЕМИКА
ВЛАДА СТРУГАРА*

---

* Промоција књиге (издавач Црногорска академија наука и умјетности, 2007) одржана је у Црногорској академији наука и умјетности, 21. децембра 2007. године. О књизи су говорили: академик Зоран Лакић, др Смиљана Ђуровић, мр Велизар Бошковић, као и аутор књиге академик Владо Стругар.

Зоран ЛАКИЋ*

СЈЕДИЊЕНОСТ ИСТОРИОГРАФСКОГ ЗНАЊА, ФИЛОЗОФСКОГ ПРОМИШЉАЊА И КЊИЖЕВНЕ БЕСЈЕДЕ

У свом плодном и вишедимензионалном научном раду, академик Владо Стругар се остварио и у области научне критике, која заузима високо мјесто у свакој историографији. Она је, у ствари, врхунска историографија, која помаже – увијек и свуда – да се објективно сагледа како је сазријевала научна мисао и како се освајала стваралачка слобода.

Из најновије књиге академика Влада Стругара – *Јујославија у књијама историографским*, коју је приредио публициста и књижевник Велизар Бошковић, одабиром текстова академика Влада Стругара, види се да је пратио историографску продукцију и дефинисао се према најзначајнијим остварењима у континуитету од око 50 година. Значајним одабиром текстова, добили смо нову књигу која није само критичка мисао о историјским процесима већ, исто тако, и њихов синтетичан приказ. Да би тако компонована књига одговорила сложеном научном задатку и уклопила се у запажени опус академика Влада Стругара, приређивач је прво извршио селекцију текстова (вјерујем у сарадњи са академиком Владом Стругаром), а онда их структурирао на начин да олакша њихову практичну употребу.

Поред студиозног Увода приређивача, који је насловљен баш како и треба, *Поједи и сјиси научника, филозофа, беседника*, што академик Владо Стругар одиста јесте – свим својим дјелом, књига има три дијела: 1. *Појава и својства државе Јујославије међу исходи-*

* Академик Зоран Лакић, ЦАНУ

ма *Првої свјетскої раїи* са преко 15 одабраних осврта на остварења најпознатијих домаћих и страних историчара;

2. Други је насловљен *Одбрана и њреуређење Јуїославије у Друїом свјетском раїиу* са приближно истим бројем осврта на дјела, домаћих и страних аутора; 3. Трећи и посљедњи дио овог занимљивог рукописа насловљен је *Стїрадање Јуїославије услед освајашїтва њокреїшача и њридобијених саучесника хладної раїи (свейскої)*, у коме је третирана историографска продукција најновијег доба и не само историчара већ и филозофа, публициста, социолога, опет, домаћих и страних. По броју одабраних аутора и овај дио књиге је приближно истог обима као и претходна два, па се може говорити о књизи као заиста складној цјелини.

На тај начин су се једни крај других у књизи нашли најпознатији аутори прошлога вијека са ових наших простора – из свих република претходне Југославије, али и они аутори са ширих географских простора који су се афирмисали као добри познаваоци наших прилика. О свима њима и о њиховом раду, саопштена је мериторна научна ријеч академика Влада Стругара, о чему ћемо још говорити. Нема потпунијег прегледа историографије Југославије, нити критичније оцјене.

Најзад ћемо рећи да је приређивач опремио књигу списком одабраних текстова, који су произашли из пописаних који су дати у прилогу. Тако се остварио пуни увид у критеријуме приређивача – зашто су неки „унапријеђени” у одабране, односно, зашто су већина остали само у пописане.

Избор аутора којима је поклонио пажњу заслужује подробнију анализу. Све су то позната имена и презимена југославистике. Бирао их је по строгим критеријумима, било да су у питању домаћи било страни аутори; њихова дјела су их препоручивала. Има наравно и неких испуштених аутора. Али избор није наш, већ ауторов. Са њима су испуштене и историјске теме које су и данас научно актуелне: Санџак, Косово и Метохија, инвестиције, па и Велика буна, какав је назив једне од претходних књига академика Влада Стругара.

У овом репрезентативном списку навео је више од 30 аутора из Црне Горе, који су писали о Југосалвији; то је велико признање за њихов научни допринос у проучавању времена стварања и постојања претходне Југославије и увјерљив доказ степена развоја наше локалне историографије. Одавно су се аутори из Црне Горе хвата-

ли у коштац са научно сложенијим и ширим темама; ону лакшу завичајну димензију историје препуштали су углавном почетницима и аматерима.

Набројаћемо их све са назнаком колико пута су поменути: Ђ. Борозан (13), М. Војводић (1), Д. Вујовић (3), Ј. Вујошевић (1), Г. Вукмановић (1), Д. Вукотић (5), Ј. Вукотић (2), Н. Вукчевић (1), М. Дашић (2), В. Ђуретић (13), М. Ђуришић (1), М. Зечевић (7), Б. Јовановић (4), А. Јовићевић (1), Ш. Лагатор (2), З. Лакић (3), Д. Лековић (9), Д. Мартиновић (1), И. Матовић (1), Г. Миљанић (8), Д. Ненезић (7), Р. Пајовић (1), Ђ. Пејовић (2), Б. Петрановић (16), Р. Петровић (7), Н. Ракочевић (2), А. Стаматовић (1), М. Станишић (20), М. Старовлах (2), В. Терзић (2).

Запажамо, даље, да у наведеном списку нема – да се изразим политичким жаргоном – тзв. дукљанских историчара (лише једног), који су, у ово наше вријеме, просто преплавили медијски простор, нарочито јавни ТВ сервис својим „тумачењима” историјских процеса, везаних управо за период претходне Југославије. Сигурно није ријеч о ваннаучним разлозима, које академик Стругар никада није уважавао – зато је у животу доста и трпио. Реална је претпоставка да је у питању једино и искључиво научни допринос сваког појединачно. Уосталом, читаоци ће о томе сами просудити, познајући дјело академика Влада Стругара и научни „допринос” испуштених аутора.

У наведеном списку има и публициста, књижевника, филозофа, који са аспекта струке могу да дају допринос. Али нема неких новопечених „историчара”, који су побјегли из своје струке и који су незамјенљиви медијски тумачи историјских процеса везаних за постојање претходне Југославије. Из њиховог вокабулара сазнајемо да је Југославија била „вјештачка творевина”, да је Црна Гора била „окупирана” од Србије, да су је те „окупације” ослободили фашисти, 1941. године, да је била систематски економски урушавана у периоду након 1945. године, када је објективно доживјела прави просперитет, од аграрне земље 80%, што је значило – сиромашне земље данас је постала земља са само 40% сеоског становништва. И ови аутори су написали сијасет нових књига, које озбиљни историчари једноставно игноришу. Умјесто даље анализе овог случаја, навешћу ријечи једног нашег савременог филозофа: „Да би се и у нас постало неко, мора се претходно више пута бити нико”. Или како народна мудрост упозорава: „Кад замислиш истину – буди при ко-

њу /кад заустиш (истину) – буди на коњу. Ако (је) изречеш (истину) – и крила да имаш – не утече”.

Нова књига академика Влада Стругара у ствари је синтеза читавог његовог размишљања и писања у претходној Југославији. То се посебно односи на сљедећа издања: *Краљевство Срба, Хрваџа и Словенаца 1918-1920*, *Југославија у рату 1941-1945* (1975), *Југославија федерација и република* (1976), *Велика буна Црне Горе 1988-1989* (1990), *Срби, Хрваџи, Словенци и Трећа Југославија* (1991), *Осамдесет година југословенске државе* (1999) и најзад – књига коју данас промовишемо.

Идеју југословенства и Југославију као заједничку државу њених народа видио је другачије од многих, па и оних који су о њој, можда чак и више писали. Слично је и са њеним опстанком кроз кризу прве и друге Југославије, и евентуалну будућност треће Југославије. Визионарски је оцјењивао да је централизам срушио прву Југославију, а комунистички национализам – другу Југославију. И да сљедећу, трећу Југославију, може да гради младост – далеко од искустава прве и друге Југославије.

У новим изворима видимо управо оно што је академик Стругар визионарски најављивао, како би Руси рекли, много љета тому уназад.

Одавно су оспоравали и потирали академика Влада Стругара. Сјећам се разговора са некада првим човјеком политичке елите у Црној Гори – друга НН. На његово питање да ли имам неког врсног интелектуалца за председника скупштинског вијећа, поменуо сам др Влада Стругара, историчара и првоборца, баш тако сам рекао. Зачудио ме је његов коментар: па он је аутор књиге – Југословенске социјалдемократске странке (1963).

Новом књигом академика Влада Стругара у ствари смо добили књигу о књигама. Њу могу да припремају научници широких видика и огромног опуса и искуства. Зато је њен научни допринос велики. Као таква, она потврђује високи научни суд о академику Владу Стругару, који је текао у дугом стваралачком раду и за који је добио ласкава признања код нас и у свијету. Не заборавимо да је превођен, можда и више од свих историчара Црне Горе и претходне Југославије заједно. Прецизније речено, на укупно 11 језика преведено је 14 његових књига и 20 чланака. Филозофски речено, књига оваква каква је вишеструко дјелује – едукативно јер нас обогаћује новим знањима, као неприкосновена истина о прошлом из које се

извлачи и чува есенција традиционалног, морално, јер афирмише љепоту и снагу истине. Најзад, оставља снажан утисак и као литерарно дјело, јер академик Стругар одавно његује књижевни, колико и научни стил.

Нова књига академика Влада Стругара указује на пут којим треба да иде модерна историографија. Служиће на част издавачу, уз напомену и чуђење да је она и прва књига академика Влада Стругара коју објављује Црногорска академија наука и умјетности.

Приређивач књиге, књижевник и публициста Велизар Бошковић, одговорно и професионално је обавио врло сложен издавачки задатак. Припремајући ову књигу, он ју је промишљао на начин како је то академик Вlado Стругар чинио у свим својим књигама. На тај начин он је значајно допринио да књига буде „сједињеност историографског знања, филозофског промишљања и књижевне беседе”. Размишљам како да му се одужимо. Помоћи ћете ми у том размишљању. Јуче сам се обрадовао када су ме обавијестили да је угледни издавач припремио одабрана дјела неких наших академика. Надам се да ће ред доћи и на дјело академика Влада Стругара.

Хвала.

Смиљана ЂУРОВИЋ*

СТУГАР И ИСТОРИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ

*Уважени Председниче Академије,
поштовани Председавајући,
цењени академиче Стругар,
поштоване колеге професори,
уважени академици, јосићо и даме,*

Свако од нас промоватора ће овде данас испричати своју причу, која ће бити више његова, него ауторова, можда је чак и нећете експлиците и наћи у књизи. Али има своју вредност, јер ће активирати пут радозналости, који ће кренути према књизи академика Влада Стругара.

Прво што желим да вам кажем јесте да волим да осетим мирис борова који расту око ове високе научне установе. Као и увек пре тако сам и данас доживела исто задовољство долазећи да учествујем у промовисању капиталног дела академика Влада Стругара, *Југославија у књијама историографским*.

Уважена јосићо,

Ишчитавајући летос ово обимно Стругарово дело, у хладу наше магнолије усред бјелопавлићког жаропека, осетила сам велику усамљеност непомака природе која ме окруживала и моје мисли суочене са великом темом историје Југославије. То је била држава у којој сам се родила и живела свој живот, али које више нема. Кад је не било, није било, чини ми се, магнолије. Онда је на њеном месту расла дуња. То су закони Историје и закони Природе. Тако сам

---

* Др Смиљана Ђуровић, научни савјетник, Институт за савремену историју, Београд

размишљала. Ко зна из кога зрна, корена или покрета, догађаја или мисли ће сутра настати нешто ново. Ако у Природи има ишта ново. Но, ово питање је за расправу у граничним областима филозофије, науке и теологије.

Владо Стругар је, још већи усамљеник данас, него што сам ја, када је у питању суочавање са феноменом историје Југославије. Давне 1995. године, поклонио ми је своју књигу *Срби, Хрваџи, Словенци и Трећа Југославија* /1991. год. /Предговор које је започео реченицом „Поштоње сйрадање Југославије”, о којем у овој књизи има запис али не пророштва затиче ме усамљеног... „а та усамљеност је давна...” И наставља: „А време је својим ходом одвијало неумитност протицања живота, сврх усамљености навргла ми и старост, доба слабљења и палости. У међувремену, пак, колико сам ја хтео да говорим јавно о Југославији у прошлости и савремености, то је сиљном кретало свест потежући ме на раседлини, где стојим, без упоришта уз власт и без оснажујуће везе с неком скупином друштвено упливних интелектуалаца”.

Уважена јосјодо и јосјође,

Југославије више нема, али ће увек бити усамљеника науке, који ће изучавати њену историју, бавити се њоме, макар то личило неким на бављење – „египтологијом”. Појавивши се као 54. књига у едицији Посебних издања ЦАНУ и 15. књига у едицији њеног Одјељења друштвених наука, књига Влада Стругара о Југославији представља заправо нови почетак истог посла. Дело је изашло под уредништвом истакнутог историчара Другог светског рата, академика Зорана Лакића, који је био и рецензент књиге, заједно са великим познаваоцем политичке историје Краљевине Југославије, академиком Момчилом Зечевићем. Познат у круговима историчара књижевности, критичар Велизар Бошковић, поред тога што је написао предговор *Пољеди и сјиси научника, филозофа историје, беседника*, заједно са аутором обавио је за ову књигу веома велики посао, и сложен такође, избор Стругарових научних текстова, есеја, критика, филозофских промишљања и беседа. Ови текстови тематски обухватају широки простор од настанка до нестанка Југославије, а настајали су током дугог периода ауторовог научног рада. Значајан део књиге су и *Белешке о јисцима књија издвојених одабраним најисима*, које у великој мери методолошки одређују свесну или несвесну накану аутора и његову интуицију историографа ис-

казују. А посебност књиге су *Маје: Разјраничење евројских држава 1878-2006*.

Уважена јосјодо,

Историјом Југославије ће се у будућности најозбиљније бавити они који се за њену историјску појаву буду интересовали као за део процеса велике европске интеграције, коју је са собом овом континенту донео капитализам и буржоаски систем у епоси индустријализације, односно индустријске цивилизације. Идеје Француске буржоаске револуције, 1789. године, које су сажете у синтагму „Слобода, једнакост, братство”, као и чувени „Грађански кодекс” које су пронели почетком 19. века широм Европе велики Наполеонови војни походи на север све до удаљене Москве, престонице Царске Русије, одредили су даљу судбину Европе, а тиме и југоистока континента, односно нашу историју.

Против Наполеона Бонапарте организовано је седам великих феудалних коалиција, да би на крају доживео тежак пораз и завршио на пустом острву у Атлантику. Али Европа после њега више никада није била иста. У темељима је урушен феудализам и регионални изолационизам, давши им пут стварања великих уједињених националних буржоаских држава новог века, међу њима Немачке и Италије (средином 19. века) као најпознатијих. У тој Новој Европи пробудиле су се нове силе историје, које су са собом донеле и нове револуције и ратове, али и рушење последњих преосталих великих феудалних монархија, какве су биле Отоманско царство и Хабзбуршка монархија, у оквиру којих је вековима заробљен југословенски историјски простор, битишући на периферији историје.

У тој Новој Европи, после стварања уједињене Немачке и Италије, процес интеграције ће се наставити, и полако, иако са закашњењем, почетком 20. века, стићи и на југоисток, тј. на Балкан. Овде ће из Првог светског рата 1918. године изнићи и највећа модерна балканска буржоаска државна интеграција – Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца – Југославија. Највећим делом никла на ослободилачким и уједињитељским идејама *јарибалдизма*, она ће се у начину свога настанка разликовати од Немачке, која је настала помоћу „Мача и крви”, како је артикулисао њено стварање њен творац велики Бизмарк.

У вези са питањима европске интеграције, пред историчарима је велика загонетка историје: Како је дошло до тога да су из Централне и Западне Европе, у последњим деценијама 20. века, пара-

лелно и истовремено, кренула два различита импута: један за стварање Европске уније, а други, дезинтеграциони за рушење и разбијање Југославије. Може се наслутити, да је доминантна политичка воља и доктрина Европске уније жељела југословенски историјски простор унутар себе, али пре тога разбијен и дезинтегрисан. Дакле, расцеп у име јединства, метод који је применила 70-их и 80-их година 20. века Евролевица, покушавајући да спаси „трећи пут” у социјализам. Поставља се и питање, да ли се Западна Европа није бојала реинкарнације Новог Бизанта на свом југоистоку? Или је Југославију идентификовала са истоком Европе, тј. комунистичком Русијом? Свакако се чини да интеграционализам Европске уније садржи у себи одређене контроверзе, ако не прикрива вешто, може бити, и жал и чежње за надоместком бивше колонијалне моћи, сада преусмерене у време транзиција према југоистоку и истоку Европе, односно сопственом континенту, који јој је сада требало да надомести изгубљену Азију, Африку и још доста тога.

Југославија је трајала као европска интеграција цео 20. век у условима двају испреплетених историјских структура: капитализма и социјализма, које су, биле пупчаном врпцом повезане са процесима индустријализације и модернизације, који су захватили Европу и свет. Сувише је, међутим, било кратко трајање Југославије, посебно њеног капиталистичког периода развоја, смешних 23 године, само. Ова краткоћа времена важан је фактор у узрочности што се југословенска државотворност није претворила у процес другог трајања, као што је то био случај са Немачком и Италијом, на пример. У томе се такође негде крије вероватно и разлог неостваривања југословенства као националног субјективитета, што је опет остварено, међутим, приликом стварања немачке и италијанске нације, ако се посматра упоредна историја Европе.

Не може се, међутим, не узети у обзир оно што је написао о Југославији историчар Ђуровић, а написао је следеће: „Али ако је нова југословенска државна творевина, није скорог датума југословенска идеологија, која је довела до ње, нити су у историји нова она племена која су створила данашњу Југославију. Историја Југославије, историја је тих племена и зато је веома важно и поучно пратити судбину Јужних Словена нарочито с ове тачке гледишта”.

Где је место Југославије у догађањима велике европске интеграције, која још није завршена, установиће историја будућности, као што ће показати како ће завршити, и да ли ће се остварити европ-

ска интеграција у целости. Као историчар будућности, како га је назвао проф. Ђорђе Кнежевић још у давна времена, академик Стругар је и данас оптимиста када је у питању интеграција југоистока Европе, што је исказао у једној од својих беседа у Македонској академији наука.

Мој посебан аспект ишчитавања Стругарове књиге односи се и на методолошка питања. Оно што је посебно важно да кажемо овде јесте да Стругарова књига *Југославија у књиџама историографским* наговештава настанак *југославологије*. Колико год овај термин моментално изгледа стран, јер га чујемо први пут, а „египтологија” на пример нормалан, вероватно ће се овако или слично називати у будућности област научног истраживања историје настанка, трајања и престанка постојања Југославије у 20. веку. Време се убрзава, и не само прошлост него и садашњост, муњевито се удаљава од нас. Тако у нашој историјској свести Југославија изгледа већ тако далека прошлост, да сасвим пристојно и природно науку о њој можемо назвати „југославологијом”, иако рескирамо да повредимо у себи југо-носталгичара.

Феномен историјске појаве Југославије на Балкану припада почетку модерног доба, које је на овом европском полуострву каснило и било је такве сложености да се постојање Југославије уобличава у посебну *епоху* на југоистоку Европе. Својим културолошким наслагама и историјском појавом, епоха постојања Југославије, чиме се у свом делу заправо бави Стругар, захтева да буде формирана у посебну област истраживања. Она је оне посебности на коју се мислило кад се формирала „египтологија”, иако толико временски удаљена, једно од другог времена испитују.

На ово обавезују многи артефакти модерног доба, који су се у сегментима слојева историје наталожили у структури југословенске државе. Стругаров избор наших и страних историографа и њихових дела које је подвргао анализама у корист синтеза, одликују се специфичношћу кад је у питању његов однос према темељним елементима за синтезу историје Југославије. Овај аспект књиге, међутим, захтева посебну анализу и елаборацију. Ако се установи *југославологија*, не само овај посао него и онај који се односи на истраживање историје Југославије, са становишта тоталне историје, биће отворен за разматрање и истраживање. Стругарови наследници мораће да се суоче и са свим бизарностима које су изродиле оцене о „грешкама историје”, када се ради о стварању Југосла-

вије, а настале у време суочавања са ударима транзиционе катарзе на историографску школу савремене историје у Југославији. Остаци некада угледне историографије, сада бивше територије СФРЈ, могу још да се сретну, као вредни научни налази, али је највећи број историографа млађе генерације под притиском феномена лустрације подлегао, па ће бити нужно преиспитати на пример и постмодернистичку теорију о геноциду. Да закључимо. Вредност Стругаровог дела јесте у томе што иницира у савременим условима истраживање Југославије као посебне научне области.

Велизар БОШКОВИЋ*

ГОВОР О КЊИЗИ ЈУГОСЛАВИЈА У КЊИГАМА ИСТОРИОГРАФСКИМ

На почетку књиге академика Влада Стругара *Југославија у књиџама историографским*, стоји посвета:

*Зајорки
С немиром и џујом
С болом и дујом
Усамљен и неојравдан
Величанству Твоме одан*

Разлоге за овако срочену и елегично обојену посвету најбоље зна сам аутор.

Поштовани џријателџи!

Осјећам и част и задовољство да у овом високом дому науке и умјетности, а у својству приређивача Стругарове књиге, кажем неколико ријечи.

Најприје, осјетио сам се почаствованим што је академик Вlado Стругар нашао за сходно да баш мени повјери припрему ове многозначне и веома значајне књиге *Југославија у књиџама историографским*.

Морам да истакнем и то да сам, поред задовољства, осјетио и благо колебање да ли да се прихватим задатог посла, поред толико позванијих од мене, историчара по вокацији, који би то, вјерујем, урадили и боље и поузданије.

Дакле, зашто баш мени?

---

* Мр Велизар Богишић, књижевник

Слободан сам да претпоставим да ми је академик указао повјерење на основу једног мог рада *О замаху историјске истине Влада Стругара*, који сам објавио у својој књизи огледа и есеја *Реч / Ријеч*, у библиотеци НОВА, угледног издавача Слободана Машића, Београд, 2004, с. 136-1.

СТИЈЕШЊЕНИМ ме је чинило и осјећање одговорности за исходе посла који ми се отпрве учинио веома обимним и дуготрајним, тим прије што је материјал из којег је ваљало склопити књигу био расут у историографској периодици, довести то у некакав ред, снабдјети будућу књигу неопходним коментарима и, што се подразумејавало, Предговором са сопственим погледима на оно што ће чинити садржај књиге.

Да сам био у праву, показује и обим књиге која је пред нама, на преко седам стотина страна, а вјерујем да ће се у то увјерити и знатижељници који ће књигу разгледати и понешто из ње, макар на прескоке, по сопственом интересовању, ишчитавати.

Своје погледе покушао сам да образложим у Предговору који сам насловио: *Погледи и сјиси научника, филозофа историје, беседника*.

Нема потребе да пред људима који, сигуран сам, добро знају стваралачки опус академика Стругара, подробније образлажем оно што се садржи у прилично опсежном Предговору. Најзад, Предговор, као и књига у цјелости, на располагању је читаоцима.

Ипак, нека ми буде дозвољено да, у најкраћем, укажем на неколико важних појединости.

Стваралачка интересовања академика Стругара била су, континуирано, усмјерена на појам и појаву државе Југославије као историјске чињенице, а коју је објашњавао и у својим књигама и у својим стручним одзивима на оно што су о њој писали други научници истог профила.

У тим одзивима, есејима и огледима, Владо Стругар је пројектовао и своја сопствена становишта, што је усложњавало и чинило валидним и његове научничке преокупације и његово схватање историје као науке којој је посветио, такорећи, читав свој радни вијек. Дакле, Југославији као државној заједници коју је Владо Стругар посматрао, проучавао и процјењивао од постанка до нестанка, у распону од седамдесетак година, прецизно – од 1918. до 2001. године.

Стога ми се чини да избор и редосљед огледа у зборнику *Југославија у књијама историографским* потврђује оправданост формулација наслова Предговора. Исто тако сам убијеђен да је из њега

могуће, не само наслутити већ и несумњиво сазнати о стваралачком профилу академика Стругара о његовим жанровски и тематски разноврсним дјелима. Подаци, несумњиви и непорециви, говоре да дјела Влада Стругара заузимају значајно мјесто у нашој савременој историографији. Он је по својој стваралачкој вокацији преваходно научник – историчар, па онда, не мање убједљиво, и оно на шта је осталим одредницама у наслову априорно указано.

Владо Стругар је доктор историјских наука.

Освајању тог високог научног звања, претходио је богат животни и стваралачки пут, а врхунац је обиљежила одбрана докторске дисертације у Москви (1968), чиме је стекао спремност за научника у историографији.

Што се тиче Стругарових главних дјела, мислим да нема потребе да подробније образлажем оно на шта сам у свом Предговору, вјерујем прегледно, указао. Ипак, узгредно, хоћу о оном што ми се чини колико занимљивим, толико и необичним.

Замислите, војни старјешина започео је своје стварање као литерата, пишући приповијетке и објавивши у Цетињу, 1957., збирку прича под насловом *Узимај редом, Госйоге*. Истичем то с посебним разлогом: пишчево обраћање *Госйогу*, у вријеме кад се зазирало и од саме помисли на њ, (праволинијски идеолошко усмјерење новог доба), наговестило је грађанску и стваралачку кураж овога писца.

Та људска и стваралачка Стругарова особина испољаваће се и у књигама које ће писац објављивати и уопште у његовој друштвеној ангажованости, а која је у неколико наврата долазила до пуног и утицајног изражаја на разним јавним трибинама и скуповима научника – историчара, широм бивше нам заједничке отаџбине Југославије.

Но, да се вратимо дјелима академика Стругара.

У вријеме непосредно по завршетку Другог свјетског рата, који је, логично, наметао нове теме, својеврсно изненађење је било то што се Стругар окренуо изучавању народне прошлости у области политике, родољубивог војевања и државотворства. О томе, у монографијама о социјалдемократији у југословенским друштвима.

За актуелног историчара, обиље тема, понудило је учешће Југославије у Другом свјетском рату (1941-1945), а потом оно што ће услједити и чему смо као друштво свједочили – страдање, растур и нестанак Југославије, или, како би духовито рекао проф. др Будимир Кошуткић – ишчезавање Југославије.

У том широком распону, како се дало видјети, три су тежишта која указују на цјелокупност Стругаровог научног подухвате: социјалдемократија; Југославија против фашизма; Југославија пред великима плутократије.

Већ сам попис Стругарових дјела указује на голем замах проучавања и научног тумачења историјских појава и историјских збивања.

Стругарова стваралачка интересовања за социјалдемократију, њено учешће у стварању Југославије и њене погледе на национално питање – писац је објединио у студији *Југословенске социјалдемократске сџранке 1914-1918*, издање Југословенске академије знаности и умјетности, Загреб, 1963. Ова књига побудила је интересовање читалаца, поготово историчара и критичара.

У нашој историографској периодици налазимо неке врло ласкаве оцјене наших историчара и универзитетских професора, који су академику Стругару придавали чак неку врсту предводничке улоге у тумачењима најважнијих историјских појава и збивања.

Момчило Зечевић у *Прилозима за историју социјализма*, Београд, 1964, истиче: „Владо Стругар је указао и у великој мери документовано изложио делатност већег дела југословенских социјалиста, чиме нам је обелоданио цео један период из историје нашег радничког покрета”. Надаље, Милојко и Милан Ђоковић, писци монографије (1985) о Драгиши Лапчевићу, најзнаменитијем српском социјалисти, у свом дјелу су напоменули: „Први историчар који је указао да се неке оцене, као нетачне и увредљиве, морају мењати о Лапчевићу, био је др Владо Стругар.

Сличну потврду исказаће др Јосиф Кораћ, адвокат и писац, поруком (21. јуна 1990) Владу Стругару:

„Као син и наследник Витомира Кораћа, вође социјалдемократског покрета у Хрватској, Славонији и Војводини, и једног од градитеља Југославије, сачувао сам један део његове политичке архиве, па молим Стругара да је прегледа, одабере оно што је од значаје и придружи својој историографској документацији. На ову одлуку ме је навело” – вели Јосиф Кораћ – „Ваше, дивљења достојно, истинољубље и храброст да у својим научним радовима пишете о социјалдемократском покрету у Југославији и мом оцу објективно и поштено у време када се о тој теми износиле саме неистине и клевете, које су уношене чак и у школске уџбенике.”

У знатно већем обиму појављују се Стругарови прикази догађаја на свим просторима бивше Југославије у вријеме Другог свјетског рата.

Своју научну активност усмјерену у том правцу започео је 1952. године књигом *Рајн и револуција народа Југославије 1941-1945.*

Ова књига је преведена на неколико свјетских језика и имала је широк одјек у научној и широј јавности.

На многим иностраним универзитетима, по препорукама тамошњих универзитетских професора, Стругарова књига је коришћена као уџбеник.

Посебно желим да скренем пажњу да је ова Стругарова књига преведена на њемачки језик и објављена у двјема свескама (1969), под насловом *Југословенски народноослободилачки рајн 1941-1945.* и да је у тамошњој средини произвела снажан утисак, са акцентима, чак, дивљења. То се најнепосредније и најувјерљивије може видјети из писма које је (10. августа 1988) аутор добио од угледног професора историје на Универзитету у Берлину, Мартина Гелера, а у којем се, поред осталог, каже:

„Твоја књига је у нас ушла у стандардну литературу Другог светског рата. Служи студентима као (pflicht литература) облигатна литература – за подручје ‘ослободилачка борба и партизанско ратовање од 1939. до 1945. године. Књига стоји у свима библиотекама универзитета и високих школа, у свим војним и историјско-стручним библиотекама. Широм целе литературе у нас и у другим земљама немачког говорног подручја, цитира се Твоја књига. ... види: Владо Стругар *Der jugoslawische Volksbefreiungskrieg...*” Говорећи са колегама професорима у Савезној Републици Немачкој, и пре свега у Аустрији, слушао сам похвалне речи о књизи. И студенти тамо служе се њоме. А да не говорим о мојим студентима и докторантима који су писали своје радове на тематику – Други светски рат. Слушајући те похвале на Твоју адресу – и у Совјетском Савезу – наравно да је мени пријало. Јер од свих мојих преведених, у међувремену пет хиљада страница, највише срца и емоција, највише савести и задовољства, осећао сам при превођењу Твоје књиге”.

Још једно ласкаво и врло афирмативно мишљење о истој књизи изрекао је совјетски генерал Анатолиј Горшков, истакавши да ће књига Влада Стругара доприносити учвршћењу узajамног разумевања, и пријатељства двају народа и да (цитирам) „књига је уврштена међу обавезна штива за студенте историје на универзитетима у Совјетском Савезу”. Вјерујем да боље комплименте својој књизи не би могао да пожели ни сам аутор.

Сад бих се осврнуо на питања која су мени као лингвисти посебно блиска: на питања језика и стила којим су писане, редом, Стругарове књиге.

О тим питањима писао сам у већ поменутој књизи огледа и есеја *Реч / Ријеч*.

И без зазора могу да кажем да ми је, лично, веома годила подударност ставова о овим питањима других аутора који су писали о књигама Влада Стругара.

Суштина:

Владо Стругар се стваралачки односи према језику. Свјежина и необичност израза, гдјешто густа метафоричност, затим ријеткост многих ријечи којих готово да и нема у свакодневној говорној комуникацији, основ су самосвојног стилског обличја. Не само да се у његовом историографском штиву неће наићи на рогобатна клишеа и сувопарно научно казивање већ ће често читалац морати да застане, са осјећањем задовољства, јер се сусрео са новим и свјежим изразом, било сасвим оригиналним, или оживљеним из прелијепог архаичног говора.

Зоран Лакић, историчар, професор Универзитета, академик, писао је о Стругаровом језику и стилу, поводом случаја на Четвртном конгресу историчара Југославије, у Сарајеву, новембра 1965, година. Кључно питање, Лакићево, у чланку „Каквим стилем пишемо историјске текстове”, „Зашто наши историчари тако суво и некако голо пишу историју?...” – сматрајући да историја „није била сува фактографија”. И указао, оправдано, на примјер Влада Стругара, у врло позитивном смислу, разумије се.

О овим питањима су у својим освртима на Стругарове књиге говорили: Бранко Петрановић, Миомир Дашић, па др Драго Ђупић, поводом књиге „Срби, Хрвати, Словенци и Трећа Југославија”, с правом је указао на потребу подробног проучавања Стругарова језика и стила (награда „Мркаљ и Вук” за заслуге у очувању ћирилице и српског језика).

Овове додајем, на своју одговорност: у Стругаровим научним дјелима и есејистичким списима немогуће је не осјетити самосвојност, условно речено, „стругаровског” језика и стила. У томе видимо, поред много чега другог, крупну стваралачку заслугу академика Влада Стругара.

На крају, само неколико напомена о приређивачком раду свом, дакле о питању којим сам и започео ово своје казивање.

Приређивач зборника *Југославија у књигама историографским* прочитао је и процјењивао Стругарове огледе, приказе, биљешке и говоре о дјелима великог броја писаца; одабирао их, поступно, издавајући оне за које је сматрао да их је вриједно укључити у ову, по много чему јединствену, књигу. Тако, од најбољих, бар по приређивачевом мишљењу, направљен је коначан избор.

Важно је напоменути да су одабрани радови унесени у књигу у њиховом првобитном облику, без накнадних лекторских интервенција, бар не суштинских.

На крају зборника дат је библиографски списак свих наслова, дакле и оних само пописаних.

Приређивач вјерује да је, досљедно Стругаровим филозофским исказима и научним тумачењима, одабране текстове, огледе и приказе, ваљало средити у три поглавља:

– Постанак и појава државе Југославије, у вријеме Првог свјетског рата;

– Слом и обнова Југославије, у раздобљу Другог свјетског рата;

– Коначно страдање Југославије, кроз исходе Хладног рата (свјетског).

Приређивач, такође, сматра веома умјесним да оглед *Позвање историчара Југославије*, филозофским промишљањем прошлости, а налазећи се на почетку зборника, служи као уводни приступ целокупном садржају књиге.

Подаци о настанку овог Стругаровог огледе, те у којој прилици је објелодањен, налазе се сасвим при крају Предговора.

Завршићу своје излагање позивом на једну кинеску мудрост:

Владар и књига имају моћ. Владар умире...

Југославија у књигама историографским, сједињеношћу историјских знања, филозофских промишљања и књижевне бесједе, ваљано се сврстава међу целокупна Стругарова научна дјела и есејистичке огледе.

Приређивач вјерује да ће и ово дјело бити достојно ауторовог угледа међу научницима и у друштву, и да је пред овом, уистину јединственом књигом, дуготрајан, самосталан и темељан живот.

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
ГЛАСНИК ОДЈЕЉЕЊА ДРУШТВЕНИХ НАУКА, 19, 2008.

ЧЕРНОГОРСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК И ИСКУССТВ
ГЛАСНИК ОТДЕЛЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК, 19, 2008.

THE MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
GLASNIK OF THE DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES, 19, 2008.

UDK 930.1(497.1)

Владо СТРУГАР*

АУТОРОВА ЗАХВАЛНОСТ ПОВОДОМ ПРЕДСТАВЉАЊА КЊИГЕ ЈУГОСЛАВИЈА У КЊИГАМА ИСТОРИОГРАФСКИМ

Поштовани Председниче Црногорске академије наука и умјетности, колегинице и колеге академици, драги посетиоци, гости Академије, све вас, у скупу, топло поздрављам, и сваког појединачно, најсрдачније.

Академик Драган К. Вукчевић, правник и филозоф, академик Зоран Лакић, историчар и филозоф историје, др Смиљана Ђуровић, историчар и песник, Велизар Бошковић, романиста и историчар књижевности, великодушно су беседили о делу *Југославија у књигама историографским*.

Дужну им захвалност наглашавам тренутно и понављаћу је усрдним речима о њиховим научним знањима, филозофским схватањима и данас прочитаним огледима о месту и значењу повеликог броја сједињених мојих написа сред пространства историографије о Југославији, од постанка до нестанка ове вишенационалне државе.

Раније истицану своју захвалност нагласићу и овог тренутка члановима Одјељења друштвених наука који су братски усвојили предлог да Црногорска академија наука и умјетности објави зборник мојих огледа и приказа о историографским књигама о Југославији.

Такође, Председнику Академије и свим члановима Предсједништва једнако сам дужан благослов по њихову сагласју с одлуком Одјељења друштвених наука.

Академику Драгану К. Вукчевићу, на малопре прочитаним биографским подацима о мени, захвалност ћу неговати дивљењем његовој умности, дару, знању, душевности.

---

* Академик Владо Стругар, ЦАНУ

Посебно, и најсрдачније, захвалан сам академику Зорану Лакићу и академику Момчилу Зечевићу на веома повољним рецензијама о целокупном градиву за данас, овде представљану књигу.

У Академији, пак, да би се добила књига, дивно су сарађивале:

Ранка Богетић изврсно управљајући целокупном припремом штива за штампано издање.

Марина Вукићевић брижно посредовала да редовност сарадничких појединости буде благовремена у обављању подухвата.

Ружица Живаљевић се срдачно старала да Академијина потпора не изостане чим је која потреба помоћ захтевала.

Славка Цицмил је тачно вршила оно чему је требало да допринесе Одјељење друштвених наука, ради коначног испуњења његове одлуке.

Весело им захваљујем на драгоценом садејству.

У Београду, сарадњом су побољшале садржај књиге:

Славица Мереник израдом списка мојих огледа, приказа и бележака, како ових зборником обухваћених тако и других овде необјављених.

Босиљка Србовић саставом Именика личности.

Снежана Ристић дактилографским учинком и коректуром.

Оне су одлично радиле, толико одушевљено и сходно помогле, да су ми више пута, гледајући изишлу књигу, радосно казале: дошле би у Подгорицу да ту, у Академији, саслушају о њој говоре.

У редоследу неопходности за књигу, једну потребу су решили моја сестра Катарина и мој брат Лука.

И не само захвалност да понављам него и славоспев сричем:

Бојану Поповићу који је компјутерски уобличио штиво за штампу, и Веску Калуђеровићу чија нам је штампарија ваљано окончала све раније дато и унето за зборник *Јуџославија у књијама историографским*.

Праведношћу да чувам истину, и смерно је спомињем, држаћу се данас овде датом речју; дакле, сачињеношћу зборника *Јуџославија у књијама историографским*, саздана је братска нераздруживост Велизара Бошковића и Влада Стругара.

Колегинице и колеге, и наши гости, Црногорска академија наука и умјетности је мој духовни дом за минуле 34 године.

А књига коју данас приказујемо сачињена је од изабраних огледа и чланака које сам писао током педесет година, од априла 1955. до јесени 2005.

У Цетињу, пак, 1957. године, изишла је моја књига приповедака *Узимај редом, Госйоде*, па ево, 2007. године, у Подгорици и поново у Цетињу, дело *Јуїославија у књијама историоїрафским*.

Овај размак од педесет година, мени голем разлог за свечаност, дубоко узбуђење и немирна промишљања о личној судбини, свакако, доживљај празника.

И да празник обележим, дозволио је наш Председник, академик Момир Ђуровић, да се известан број књига поклони посетиоцима, данас нашим гостима у Академији (академици су је, иначе, могли раније преузети приликом седница својих Одјељења). На овој одлуци захваљујем академику Ђуровићу.

Заиста желим искрено и ведро да сваки гост, ако хоће, књигу понесе са собом као поклон Академије.

Ено књига онде поред врата и при изласку из дворане. Госту ће је уручити наша добра сарадница Наташа Ивановић.

Свима вам хвала на пажњи док сам говорио.

Да сте благословени!

